

УДК.355.422

Р.В. Бойко¹, О.М. Семененко², Ю.Б. Добровольський³, О.І. Крешний⁴¹ Центр воєнно-стратегічних досліджень, Київ² Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ³ Житомирський військовий інститут радіоелектроніки НАУ, Житомир⁴ Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ПОГЛЯДИ НА ОБОРОННІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ

У статті розкрито сутність економічної стратегії держави через призму оборонних поглядів забезпечення безпеки держави, визначено головні складові оборонного значення економічної стратегії України та розкрито їх зміст та відмічено особливості їх практичної направленості в сучасних умовах розвитку України.

Ключові слова: економічна стратегія, складові оборонного значення економічної стратегії.

Вступ

Актуальність проблеми. Процес оновлення ЗС України на основі виконання взаємопов'язаних заходів будівництва та розвитку ЗС щодо створення, підготовки та їх зміцнення направлених на підвищення обороноздатності держави проникає в таку важливу сферу будь-якого суспільства як економіка. Важливим етапом в оновленні будь-якого політичного життя держави є формування нових політичних установок керівництва для підвищення ефективності її розвитку в подальшому. Цей процес накладає відповідні відбитки і на процес воєнного (оборонного) будівництва. Тобто оборонне будівництво повинно буде забезпечуватися переважно новими якісними параметрами. Визначаючим фактором в реалізації відповідної політичної установки є розробка та успішне втілення сучасної економічної стратегії держави як в сфері оборони так і в державі взагалі. Тому визначення та розкриття головних аспектів економічної стратегії України в оборонній сфері є досить актуальним та потребує постійного вивчення та дослідження в умовах реформування та розвитку її Збройних Сил [1].

Аналіз стану питання. Економічна стратегія – одна з найважливіших складових економічної політики держави, яка повинна визначати довгострокові, фундаментальні цілі розвитку господарства держави та головні засоби їх визначення. Охарактеризувати сутність економічної стратегії – це теж саме, що уточнити її місце і роль в більш широкому суспільному процесі – економічній політиці уряду держави. Економічна політика в сучасних умовах розвитку та становлення України є ведучою ланкою в системі політики держави взагалі [2].

Економічна політика виконує досить відповідальні функції. По-перше, вона всебічно аналізує економічну обстановку і прогнозує її розвиток, виробляє обґрунтовані ідеї, положення, концепції соціально-економічного розвитку держави; по-друге, здійснює переведення розроблених планів в сферу реальної практичної діяльності, забезпечує вико-

нання і контроль поставлених задач; по-третє, мобілізує людські ресурси на реалізацію задач соціально-економічного розвитку, веде пропаганду, яка направлена на ідеологічне забезпечення керівництва економічними процесами. В залежності від переважності тієї чи іншої із вищезазначених функцій розрізняють дві складові частини економічної політики: економічну стратегію та економічну тактику. Обидві частини тісно взаємопов'язані. Але все ж можна стверджувати, що перші дві функції економічної політики належать до економічної стратегії, а третя до економічної тактики. Тобто можна сказати, що економічна стратегія – це та частина економічної політики, яка її створює [3, 4].

На сучасному важливому історичному етапі розвитку та становлення України як самостійної держави економічна стратегія розвитку України призвана вирішувати ряд завдань, які забезпечать всебічний розвиток держави, розкриття та ефективне використання її можливостей удосконалення її суспільства та зміцнення її обороноздатності.

Фундаментальною метою економічної стратегії в оборонній сфері є створення якісно нових Збройних Сил України та досягнення якісно нового стану суспільства взагалі.

Головними економічними засобами досягнення цієї стратегічної цілі є: прискорення науково-технічного прогресу в оборонній сфері та взагалі в державі; виважені структурні зміни в економіці; удосконалення виробничих відносин, системи управління та методів господарювання.

Воєнне будівництво на сучасному етапі розвитку країни та її Збройних Сил здійснюється на основі розроблених концепцій та програм, які визначають сучасну політику держави. Це знаходить своє втілення в оборонному характері воєнної доктрини. Тобто одним з основних її елементів є принцип оборонної достатності. Достатність сил та засобів для оборони – це рівень воєнної могутності держави, який вимірюється відносно рівня воєнної загрози, характеру, інтенсивності ведення можливих воєнних дій та визна-

чається потребами необхідними для забезпечення безпеки держави взагалі. Воєнна могутність держави характеризується через економічний, науковий, морально-політичний та воєнний потенціали. Тоді принцип оборонної достатності є комплексним, який утримує в собі одночасно політичний, воєнний, технічний та економічний елементи [5].

Для більш суттєвого розкриття оборонної направленості економічної стратегії держави, треба дослідити логіку взаємодії усіх елементів в сучасних умовах розвитку країни для реалізації принципу оборонної достатності за принципом необхідності забезпечування ефективності оборонного будівництва переважно якісними новими параметрами.

Мета статті полягає висвітлити оборонні аспекти економічної стратегії держави та визначити основні шляхи їх подальших змін для України в умовах сьогодення.

Викладення основних положень матеріалу статті

Сутність економічної стратегії держави полягає перед усім в визначенні направленості щодо вирішення задач прискорення соціально-економічного розвитку країни. Стає зрозумілим, що при цьому вирішуються і принципіальні оборонні задачі. Максимальний результат виконання цих задач можна досягти за умови правильного (логічно вірного) комплексного використання всіх елементів принципу оборонної достатності. Логіку взаємодії цих елементів в сучасних міжнародних та внутрішніх умовах, в яких перебуває Україна та її Збройні Сили можна представити наступним чином:

– по-перше – вихідними пунктами є політичні домовленості України з іншими країнами щодо співробітництва у сфері оборони (без'ядерна держава, позаблоковий статус, заборона хімічної зброї та ін.);

– по-друге – у воєнному плані це потребує створення такої структури Збройних Сил, бойовий склад яких був би достатнім для вирішення поставлених перед ними завдань та забезпечення достатнього рівня обороноздатності держави з врахуванням її практичних можливостей;

– втретє – в військово-технічному співвідношенні це зміна в завданнях ЗС буде викликати відповідні зміни в структурі воєнно-економічних потреб. За своєю сутністю воєнно-економічні потреби держави уявляють собою сукупність її економічних потреб, які обумовлюються всебічним забезпеченням обороноздатності країни. До них належать також накопичення, зберігання та підтримання необхідного рівня запасів, всебічна мобілізаційна готовність та інші складові.

– вчетверте – в економічному плані вказані потреби служать основними орієнтирами для розробки воєнного бюджету, тому як військова продукція може продаватися тільки на державному чи загальнодержавному рівні. Це означає, що уся вартість озброєння цілком відшкодовується з тієї частини

національного доходу, яка концентрується та перерозподіляється через механізм державних фінансів. Скорочення воєнно-економічних потреб створює об'єктивні умови для відповідного зменшення бюджету на оборону.

– в'яте – економічне забезпечення ЗС спирається на оборонне виробництво (ОПК). Найважливіше направлення його розвитку полягає в тому щоб забезпечити точний облік обсягів і структури воєнно-економічних потреб для оборони. Зниження потреб в зброї та військовій техніці потягне за собою зменшення попиту на матеріальні засоби (станки, машини, сировину), які необхідні для виготовлення продукції воєнного призначення, а також підтримання відповідного рівня її запасів.

Така об'єктивна логіка розвинутої реалізації принципу оборонної достатності, яка викриває цільові направлення оборонної направленості економічної стратегії держави. Принцип, що розглядається сьогодні в сучасних умовах в Україні пропонує зниження рівнів воєнного та воєнно-економічного протистояння, перехід від економіки озброєння до економіки підвищення економічного зростання держави та покращення взаємних економічних відносин держав, тобто рівності та однакової безпеки країн.

Але, як відомо ці принципи у світі продовжують порушуватися і навіть державами, які їх пропагандують: США, Росія тощо. Україна сьогодні готова до радикальних змін і конструктивних переговорів щодо скорочення озброєння та військового тиску на інші держави. Але положення у світі в ході останніх випадків воєнної агресії залишається складним та суперечливим. Центри накопичення агресії не тільки продовжують існувати, а й постійно запалюються нові (Ірак, Афганістан, Чечня, Абхазія тощо).

В складних геополітичних умовах сьогодні Україна все ж таки повинна прагнути до реалізації принципу оборонної достатності, але не за старими поглядами щодо намагання досягнення паритетності кількісного порівняння стратегічних сил за бойовими можливостями ймовірних супротивників, що буде знесилювати економіку, а на основі нового стратегічного мислення. Мислення не на один чи два роки вперед, а на довгострокову перспективу. Сьогодні існує в Україні та в її Збройних Силах необхідність забезпечувати ефективність оборонного будівництва переважно якісними параметрами на визначених стратегічно важливих напрямках формування якісно нових ЗС. Під час планування розвитку ЗС України треба розуміти пріоритетності напрямків забезпечення достатнього рівня оборонної достатності майбутніх ЗС України. Сучасні умови розвитку ЗС України, особливо в умовах економічної кризи, показують, що не можливо охопити усе, треба завжди виділяти принципово важливі настанови сучасної економічної стратегії в оборонній сфері, які в будь яких прогнозованих умовах повинні з найбільшою повнотою практично втілюватися

для забезпечення формування єдиного ланцюга розвитку оборонної сфери держави.

Побудова якісно нових ЗС України в умовах становлення української економіки можлива тільки за умови відкидання консерватизму та планування подальшого їх розвитку на новаторській основі. Треба виділити головні напрямки досягнення планового результату на довгострокову перспективу та за будь яких умов намагатися найбільш ефективно їх реалізувати. За неможливості їх реалізації усіх

повинна бути сформована пріоритетна піраміда щодо їх практичної реалізації за роками. Економічні процеси завжди несуть ризики, але практичне втілення цих ризиків за роками не повинно негативно позначатися на стратегічних планах держави щодо розбудови власних ЗС бо це є головний суб'єкт забезпечення безпеки держави.

Розглянемо головні складові оборонного значення економічної стратегії держави (рис. 1) та розкриємо їх зміст в умовах сьогодення в Україні.

Рис. 1. Складові економічної стратегії держави у сфері оборони

Першою найважливішою сьогодні складовою оборонного значення є необхідність рішучої дії на воєнно-технічне оснащення ЗС України. Акцент на якість щодо озброєння та військової техніки, що перебуває на озброєнні в ЗС України викликаний перш за все її неминучим старінням, зниженням її надійності та бойових можливостей. Необхідно як найшвидше проводити заміну та оновлення ОВТ – це можливо тільки за умов покращення центрального питання економічної стратегії держави – кардинальні зміни та прискорення науково-технічного прогресу за єдиним стратегічним задумом, який являє собою систему економічних, організаційних, ідеологічних заходів, які направлені на створення найбільш сприятливих умов для розвитку науки та втілення її результатів в новій техніці та нових технологіях. Важливою частиною цієї державної системи є її воєнно-технічна складова, яка являє собою також систему поглядів та заходів, які визначають розвиток засобів збройної боротьби та достатню технічну оснащеність ЗС в інтересах захисту держави від можливих агресій. Ця система займається розробкою конкретних заходів, які направлені на розвиток ОВТ, реалізацією розроблених планів їх створення, закупівлі та виробництва, експлуатаційно-

технічним забезпеченням високої бойової готовності ОВТ та ефективним його використанням.

Воєнно-технічна складова науково-технічного прогресу єдиного стратегічного задуму повинна:

- сприяти забезпеченню першочергового розвитку тих засобів збройної боротьби, від яких головним чином залежить могутність ЗС, їх здатність вирішувати стратегічні та оперативні-тактичні завдання щодо захисту держави;

- науково обґрунтовувати та визначати раціональний склад ОВТ для кожного виду ЗС та роду військ з урахуванням можливості їх щільної взаємодії в операціях;

- забезпечувати розробку, випуск, закупівлю нових зразків ОВТ базуючись на нових наукових та технічних досягненнях;

- забезпечувати модернізацію ОВТ, що знаходиться вже на озброєнні;

- добиватися високої технологічності ОВТ.

Сьогодні треба зрозуміти, що без ОВТ немає ЗС України, не залежно від їх чисельності та складу.

Другою складовою економічної стратегії держави в сфері оборони є активна направленість на підвищення інтенсивності воєнно-економічних та нау-

кових досліджень. Розвиток воєнної науки є одним із найважливіших елементів оборонного будівництва. В сучасних умовах її розвитку в Україні її головні якісні параметри залежать від прискореного розвитку пріоритетних напрямлень, в першу чергу від розробки нових концепцій воєнного мистецтва у відповідності із оборонним характером нашої воєнної доктрини.

Найважливішу роль в цьому виконує воєнна економіка – наука, яка уявляє систему знань про економічне забезпечення підготовки і ведення війни, принципах, способах та методах оснащення ЗС матеріальними засобами, про їх ефективне використання для вирішення воєнних завдань. Воєнна економіка входить до числа складових економічної стратегії будь-якої держави і разом іншими економічними, воєнними і спеціальними науками призвана науково обґрунтовувати найбільш ефективні шляхи рішення сучасних воєнно-економічних задач щодо захисту України, підтримання постійної бойової готовності ЗС з метою гарантування безпеки та недоторканості держави. Конкретними завданнями теорії воєнної економіки в Україні сьогодні можна вважати: обґрунтування кількісних показників воєнно-економічних потреб з позиції принципу оборонної достатності; аналіз якісних показників сфери народного господарства в умовах оборонного характеру нашої воєнної доктрини (галузевої структури, направлення капіталовкладень та усіх ресурсів взагалі, розподіл трудових ресурсів, економічна ефективність воєнного виробництва тощо); аналіз використання економічних ресурсів в воєнних цілях в часі та в просторі (організація доставки ОВТ в умовах війни); дослідження економічної готовності держави до війни; вивчення економічних можливостей противника.

В сучасних умовах розвитку України потрібно суттєво підсилити конструктивність та вивіреність наукових досліджень, які проводяться в інтересах розробки економічної стратегії держави особливо її оборонної направленості. Сьогодні наше воєнно-економічне мислення “хворіє” інертністю, шаблоном радянських часів, відсутністю конкурентності наукових ідей. Важко розраховувати на високі показники без рішучої відмови від застарілих підходів, методів та стереотипів, щодо створення нових ЗС України на якісно новій основі. Вихід полягає в розробці концепцій та замислів на економічному ґрунті з формуванням наказів вченим з перспективою на майбутнє.

Третя складова оборонного значення економічної стратегії держави полягає в тому, що її реалізація здійснює суттєвий вплив на удосконалення складу ЗС України. Головну роль в цьому відіграє людський фактор. Тільки через діяльність людей, їх ініціативу та творчість, тобто якісний склад наповнення ЗС України професійним та інтелектуально розвиненим особовим складом ЗС України зможуть бути підняті на якісно новий рівень. Економічна стратегія держави повинна створювати та передбачати в пода-

льшому створення сприятливих об’єктивних умов для підвищення рівня підготовленості особового складу військових підрозділів та майбутніх резервів. Сьогодні вже неминуча радикальна економічна реформа в цьому питанні бо подальше ігнорування в фінансуванні підготовки ЗС призведе до повної втрати боєготовності більшості підрозділів та відсутності можливості поповнення лав ЗС підготовленим особовим складом. Аналіз економічних явищ щодо підготовки з’єднань, частин, підрозділів та резервів, які притаманні Україні сьогодні, дозволяє чітко визначити розбіжності теорії цього питання із реаліями військової діяльності. Існуюча дуже велика прірва між теорією і практикою цього питання негативно відбивається на рівні готовності підрозділів та на ефективності використання засобів, які виділяються на оборону.

Четверта складова оборонного значення економічної стратегії полягає в необхідності підвищення ефективності використання матеріальних та фінансових ресурсів. В сучасних умовах постійного недофінансування ЗС України проблема ефективного використання воєнно-економічних ресурсів досягла небувалої гостроти. Проблеми старіння ОВТ та потреба в їх заміні на найближчу перспективу лягає тяжким каменем на економіку України. Зростання воєнних витрат має об’єктивні економічні межі, недотримання яких може порушити увесь процес виробництва та поставити економіку на межу кризи. Тому відповідність воєнного будівництва можливостям держави є одним із основних законів воєнної економіки взагалі.

Пропозиції щодо заключення двохсторонніх відносин між ЗС та виробниками, ремонтними заводами відповідає сучасним умовам та сутності економічної стратегії держави сьогодні. Раціональність цих відносин полягає у підвищенні відповідальності за виконані обсяги робіт підприємствами, формування раціональної-прямої ціни, а також підвищення відповідальності військових підрозділів щодо строків поставки ОВТ на підприємства та навпаки.

В складних умовах розвитку ЗС України треба зрозуміти, що одними із найважливіших умов ефективного використання державних коштів, які виділяються на оборону, є прозоре та вміле їх планування та підвищення рівня економічної освіти керівного та офіцерського складу.

Висновки

Головними результатами даної статті є те, що в ній розкрито основні оборонні аспекти економічної стратегії держави, які повинні бути притаманні державі та Збройним Силам України сьогодні. Визначено головні складові оборонного значення економічної стратегії України та розкрито їх зміст та відмічено особливості їх практичної направленості в сучасних умовах розвитку України.

Список літератури

1. Основы теории и методологии планирования строительства Вооружённых Сил Российской Федерации. / Под редакцией А.В. Квашина – М.: Воентехниздат, 2002 – 232 с.

2. Сторонин В.В. Принципы и этапы программно-целевого бюджетного планирования в Министерстве обороны РФ / В.В. Сторонин, С.В. Сницарук, Ю.М. Шкурко // Военная мысль. – 2001. – № 2. – С. 8.

3. Денежкін М.М. Склад Збройних Сил та планування оборонних ресурсів держави / М.М. Денежкін, В.П. Дідіченко, В.Г. Пономаренко // Збірник наукових праць ЦНДІ ЗС України. – №2 (15). – К.:ЦНДІ, 1999. – С. 5-13.

4. Рихтюк В.П. Організація фінансового забезпечення військ: навч. посіб. НАОУ / В.П. Рихтюк: під редакцією І.М. Семеніхіна. – К.: НАОУ, 2004. – 468 с.

5. СІПРІ 2002: Щорічник: озброєння, розброєння та міжнародна безпека: пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр економ. і політ. досліджень ім. О.Розумкова; Редкол. укр. вид. А.Гриценко (головний редактор) та ін. – К.: Заповіт, 2003. – 781 с.

Надійшла до редколегії 18.05.2011

Рецензент: д-р техн. наук, проф. Г.В. Певцов, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків/

ВЗГЛЯДЫ НА ОБОРОННЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ В УКРАИНЕ

Р.В. Бойко, А.Н. Семенов, Ю.Б. Добровольский, А.И. Крешешный

В статье раскрыта сущность экономической стратегии государства через призму оборонных взглядов обеспечения безопасности государства, определены главные составляющие оборонного значения экономической стратегии Украины, раскрыто их содержание и отмечены особенности их практической направленности в современных условиях развития Украины.

Ключевые слова: экономическая стратегия, составляющие оборонного значения экономической стратегии.

LOOKS TO DEFENSIVE ASPECTS OF ECONOMIC STRATEGY IN UKRAINE

R.V. Boyko, A.N. Semenenko, Yu.B. Dobrovolskiy, A.I. Kremeshniy

Essence of economic strategy of the state through the prism of defensive looks of providing of safety of the state is exposed in the article, the main constituents of defensive value of economic strategy of Ukraine are certain, their maintenance is exposed and the features of their practical orientation are marked in the modern terms of development of Ukraine.

Keywords: economic strategy, constituents of defensive value of economic strategy.